

**საბჭოთა თარგმანმცოდნეობის
ლოკალური/ნაციონალური ინვარიანტები:
გივი გაჩეჩილაძე და ვიქტორ კოპტილოვი
Local/National Invariants of Soviet Translatology:
Givi Gachechiladze and Viktor Koptilov**

**ივანე მჭედელაძე
Ivane Mtchedeladze**

*ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University
ჰუმანიტაზურ მეცნიერებათა ფაკულტეტი
Faculty of Humanities*

საკვანძო სიტყვები: თარგმანმცოდნეობა, ლიტერატურული ურთი-
ერთობები, საბჭოთა მეცნიერება.

Keywords: translatology, literary relations, Soviet science.

საბჭოთა თარგმანი და მის შესახებ მეცნიერება ჩამოყალიბდა ამ ეპოქის განსაკუთრებულად ინტენსიური ლიტერატურული ურთიერთობებისა და „*ღიგეხაგუხის გასახედმწიფოებხიობის*“ (მ. გოლუბკოვი) შედეგად. ამ პროცესს თანამედროვე კვლევებში „იმპერიულ ლიტერატურულ ტრადიციასაც“ (ე. ჩხაიძე) უწოდებენ. იმპერიულ ტრადიციას ირეკლავს პერიფერიების ლიტერატურულ-კულტურულ პროცესებში გაბნეული მოვლენები, პერსონები. ამის მაგალითია ქართულ-უკრაინული ურთიერთობების მრავალფეროვანი და მდიდარი ისტორიის ნაკლებად ცნობილი ან, სულაც, მიჩქმალული ფაქტები. ერთ-ერთი ასეთია მოხსენებაში განსახილველი მასალაც.

კიევის უნივერსიტეტის პროფესორს, ვიქტორ კოპტილოვს, განსაკუთრებული ადგილი უკავია როგორც უკრაინული, ისე საბჭოთა თარგმანმცოდნეობის განვითარების ისტორიაში. უკრაინული თარგმანმცოდნეობის ისტორია იწყება მეოცე საუკუნის ოციათი წლებიდან და მის სათავეებთან განიხილებიან ხარკოვის უნივერსიტეტის პროფესორები – ვოლოდიმირ დერჟავინი და ოლ. ფინკელი. თუმცა, ვიქტორ კოპტილოვია პირველი უკრაინელი მეცნიერი, რომელმაც თარგმანმცოდნეობაში დაიცვა სადოქტორო დისერტაცია. მას დიდი წვლილი მიუძღვის უკაინაში ქართულ-უკრაინული ურთიერთობების შესახებ სამეცნიერო კვლევის პროცესის განვითარებაში. მეოცე საუკუნის 70-იან წლებში კიევის უნივერსიტეტში, მისი და პროფესორ ოთარ ბაქანიძის სამეცნიერო ხელმძღვანელობით, დაცულია დისერტაცია „*ქართულ პროზა უკრაინულთარგმანებში*“ (ლ. გრიციკი, 1973). დღეს ეს ფაქტები, რომლებიც სოვიეტოლოგიური და პოსტკოლონიური კომპარატივისტული კვლევებისათვის ღირებულ მასალას წარმოადგენს, სამწუხაროდ, დავიწყებასაა მიცემული.

მეტად მნიშვნელოვანია გივი გაჩეჩილაძის როლი როგორც ქართული თარგმანმცოდნეობის, ისე ზოგადად შედარებითი ლიტერატურათმცოდნეობის საბჭოთა ინვარიანტის განვითარებაშიც. მისმა თეორიულმა კონცეფციებმა 1960-70-იანი წლების ქართული და სსრკ რესპუბლიკების სამეცნიერო წრეებში ფართო აღიარება პოვა. ეს აისახა საყოველთაოდ ცნობილ მონოგრაფიაში „*Художественный перевод и литературные взаимосвязи*“, სწორედ ამ ნაშრომის ერთ-ერთი მონაკვეთი ექცევა ჩემი კვლევის არეალში. თავის მონოგრაფიაში გივი გაჩეჩილაძე აქვეყნებს ვიქტორ კოპტილოვის სადისერტაციო ნაშრომის შესახებ დაწერილ საკმაოდ კრი-

ტიკულ გამოხმაურებას. ქართველი მეცნიერი ფუნდამენტურად აკრიტიკებს კოპტილოვის შეხედულებებს თარგმანის შესახებ. ბოლო პერიოდში გამოქვეყნებული ცნობილი მეცნიერების მოგონებები მათზე, მათ შესახებ გამოქვეყნებული უახლესი ნაშრომები და ა.შ. იძლევა დასკვნის გამოტანის საშუალებას, რომ ვიქტორ კოპტილოვისა და გივი გაჩეჩილაძის შესახებ მეცნიერთა ყურადღება კვლავ გააქტიურდა როგორც საქართველოში, ისე უკრაინაში. თუმცა მათი პროფესიული ურთიერთობები საგანგებო კვლევის საგანი არასდროს გამხდარა. მოხსენებისათვის მოძიებული და შესწავლილია ასევე ეს მასალებიც.

ფართო კუთუროლოგიურ დ კომპარატივისტულ ქრილში გაანალიზდება ქართული და უკრაინული მეცნიერების განვითარების ისტორია მეოცე საუკუნის მეორე ნახევარში, თარგმანისა და თარგმანმცოდნეობის როლი ამ პროცესებში; თარგმანისა და ლიტერატურულ ურთიერთობათა საბჭოთა პოლიტიკა და მის შესახებ თანამედროვე მკვლევართა მოსაზრებები; გივი გაჩეჩილაძისა და ვიქტორ კოპტილოვის ე.წ. პოლემიკა და ქართულ-უკრაინული ურთიერთობების მივიწყებული ისტორიები.

საკითხის თანამედროვე კონტექსტში განსახილველად გამოყენებულია სოვიეტოლოგიურ კვლევებში უკვე კარგად აპრობირებული პოსტმოდერნიზმის კონცეპტები – სიმულაკრა (ე.წ. საბჭოთა სიმულაკრა), ნაციონალური და ტოტალიტარული მოდელების მიმართება, ორმაგი სოციოკოდები და სხვა.

Soviet translation and translatology were formed as a result of the unprecedented expansion of literary relations. In modern literary criticism this process is also called *“imperial literary tradition”* (E. Chkhaidze). The *“imperial tradition”* is reflected in the events and persons scattered in the literary-cultural processes of the peripheries. An excellent example of this is the little-known, or at least hidden, facts of the diverse and rich history of Georgian-Ukrainian relations. The material discussed in the report is one of such.

Viktor Koptilov, professor of Kyiv University, occupies a very special place in the history of the development of both Ukrainian and Soviet translatology. The history of Ukrainian translation studies begins in the twenties of the 20th century, and the professors of Kharkiv University - Volodymyr Derzhavin and Ol. Finkel - are considered to be its founders.

However, Victor Koptilov is the first Ukrainian scientist who defended his doctoral dissertation in translation studies. Viktor Koptilov has made a great contribution to the development of the scientific research process on Georgian-Ukrainian relations. Already in the 70s, the dissertation "*Georgian Prose in Ukrainian Translations*" (L. Hrytsyk, 1973) was defended at the University of Kyiv under the scientific guidance of him and Professor Otar Bakanidze. Today, these facts, unfortunately, have been forgotten and represent valuable material for Sovietological and post-colonial comparative studies.

The role and importance of Givi Gachechiladze in the development of Georgian and Soviet invariants of both translation studies and, in general, comparative literature studies is also admitted. His theoretical concepts found wide recognition in the scientific circles of the Georgian and USSR republics of the 1960s-70s. All this was reflected in the well-known monograph *«Художественный перевод и литературные взаимосвязи»*, one of the sections of this work falls into the area of my research. In his monograph, Givi Gachechiladze publishes a rather critical response to Viktor Koptilov's dissertation. The Georgian scientist fundamentally criticizes Koptilov's views. In the recent period, the attention of scientists to Victor Koptilov and Givi Gachechiladze has been active again, these materials have also been searched and studied for the report (memories of famous scientists about them, the latest published works about them, etc.).

The history of the development of Georgian and Ukrainian science in the second half of the twentieth century, the role of translation and translatology in these processes will be analyzed in a broad cultural and comparative perspective. Soviet policy of translation and literary relations and the opinions of modern researchers about it; the polemics of Givi Gachechiladze and Viktor Koptilov and the forgotten stories of Georgian-Ukrainian relations. To discuss the issue in the modern context, the concepts of postmodernism, already well-proven in Soviet studies, are used - simulacra (the so-called Soviet simulacra), the relationship between national and totalitarian models, double sociocodes, and others.